М. К. Заньковецькій

Снилося...

Виткнулась на хвилю серед золотих каштанів моя дитяча любов, пронизана сонцем, і — така хороша, така мила згадка — заспівала весільної пісні:

Ой, будеш ти, моя мати, тихо спати...

А краєчком, обніжками поля замайоріли слова:

— Дитино, де твої сни золотії, де коні огненні і слова залізні, карбовані?..

І далі сірим степом лише зарошений, заквітчаний сон...

...Попереду ішла полова корова із зіркою на лобі, у неї на правому розі два стручки гороху і трішечки землі коло лоба, як вихор у отряхуватого хлопця, за нею — сім корів з телятами і полова між ними як отаман...

А за ними стернею — п’ять маленьких дівчаток і два хлопці; дівчата несуть у руках широкі квітки з усатої пшениці, і по краях квіток сині дзвоники сплять; тільки хлопці несуть по торбині гороху, баском покрикують на скот і горнуть кийками пил на дорозі...

Дівчата співають, тихо, далі голосніше, а коли доганятимуть скот до села — дзвінко заспівають і затихнуть.

Тільки кучерява Оленка висмикнула із своєї квітки червону мачину і розтрусила її пелюстки по дорозі, примовляючи:

Хай буде на жнива-а,

Хай буде на жнива-а-а...

Жнива-а-а! Моргнула оком торбина з горохом, засміялась, оступилась на стернину — ай-ай-я... і пилом припали мої пастухи...

Снилося:

Кучерява Оленка — моя любов дитяча.

Увечері, коли зорі цілуються, я хотів дитиною піймать на синій налигач місяць і напоїти з криниці моєї любові, а криниця моя тоді у яблуневому цвіту цвіла...

І не піймав!..

...Степом короговки замість корів замайоріли, чорні коні на зеленому житі копита сталили, борозни орали і поорали мій заквітчаний сон...

І знову краєчком, обніжками поля замайоріли слова:

— Дитино, тоді розвіялись громами в житах зелених твої сни золотії, полетіли коні огненні і залізні слова любові у Байкал-озеро, мов сльози, покапали...

Кучерява Оленка з дикого поля до города приїхала: моя Оленка ходить невміло буйним містом — отак іде вулицею,

зупиниться, на щоках зацвіте соромливий мак, вона засміється і серйозно-серйозно прочитає на стовпі:

"Хиромантка. Узнаю судьбу по картам, линиям рук: настоящее, прошедшее, будущее".

Прикладе палець до губів, а оком кине аж за Дніпро, на сині бори:

— Ет, долю вгадує!

Оленка знала чари кращі, ніж хіромантка майбутнє: її біла, на студентську ногу, кімната, а особливо вікно, в кущ троянди закохане, знали такі таємниці, яких...

Місяця вже ніхто не ловив на синій налигач увечері, ні, просто він сам любовно заплутувався у телеграфний дріт і косим оком поглядав на білу кімнату Оленки:

— Хороший, та світи йому дорогу...

І зацвів тоді сум Оленки:

— ..."Уже немає Андрія, Оленко... У нас як заспівали звечора кров’ю кулемети, то до самого ранку не вгавали: крилами били над кручами криваву пісню, а вона сотала душу села і чіпляла тоненькі павутинки на заплакану дзвіницю, до хреста...

Вороне залізо лизало пісню кулеметів і плювало нею у сліпе село, а чорна жужелиця нашими Зеленьками — на аршин...

— Курява дика, Оленко, була селами..."

Але місяць (він у городі, як селюк на балу) рішив посіяти коло вікна Оленки сміх, бо він був у той вечір веселий...

І зразу, читачу, над кленом синьо-зеленими рейками зацвіла блискавка, рвонула хмару сизу, а вітер торкнув стременами — момент — вихром на гриві вітру — дощ...

А Дніпром (Оленка яскраво це пам’ятає) пароход плив: такий собі сіренький, притертий "Чехов" — коли сонячно — свистить у машині, а негода — дна в Дніпрі шукає:

— Мабуть, раки виїли?

Це перед сумом Оленки підвівся на палубі Пилип Бойко, моргнув до матроса: "Мабуть, раки виїли?", і почав трусити в воду свою чорну, як рілля, онучу; вітер виправив її, погладив обсмикані кінці і майнув до хмари...

— Всюравно як знамя...— не втерпів Бойко; матрос гукнув за вітром "сім", засміявся на Бойкове "знамя", і "Чехов", заплаканий, під дощ заляпав тихенько колесами: "сім, сім, пол...".

За Бойком заворушилась одна свита, два піджачки і засмальцьований фрак; останній дригнув ногою з клумака свиту і, позіхаючи, промимрив:

— А воно харрашо... дощик і — хліба підуть...

Свита косо глянула на дощик, скривилась і тільки що хотіла одказать фракові нащот "хліба підуть", як...

Жовті щелепи Бойка дико випнулись на обличчі, мов чепіги; сірі блискучі очі впилися до столика і люто заплигали на губах, горлянці спекулянта.

— Прошу, Марк Мойсеїч, Бульоновське, заводське, розкішне сало...

Кумедний Бойко дико заверещав:

— Ми голодуємо, пухнемо... Брешеш, проклята душа! Це моє сало... Чуєш? О-о, дивись: попечена шкура — моє, моє!.. Я торік, коли ще не було голодухи...

І заплакав: просто підняв у здивованого спекулянта під ногами шкурку з-під сала, засміявся, а далі почав плакать...

Свита глухо бовкнула в воду своє слово: "От що, брат, голод робить", оглянулась і замовкла.

Здивований спекулянт загорнув помалу, не поспішаючи, сало, сірий хліб, витрусив лушпиння яєць у воду і сумно, з їдкою іронією, проказав до Марка Мойсейовича:

— Чудак народ... Пропал апетіт...

Марко Мойсейович прижмурив з презирством на дядюшок око, соковито плюнув і закурив сигару.

Закурив...

А на сірих, жовтих обличчях селян димом закурилась зелено-сіра лють:

— Попихкують... Бачиш?!

Смішок затанцював на мішках, на воді і на сірих чепігах Бойка:

— Хі-хі-хі! Попихкують...

І ще буйніше від споминів зацвів сум Оленки; місяць похмарнів, минув телеграфний стовп над вікном і любовно обмережив стрімчасті зубці костьолу.

А ніч на хрестах зорі розвішала, і коли-не коли промайне там вечірня краса і грязь города, промайне і — потухне...

І сонна снувала у пам’яті свій сум:

"Уже немає, Оленко, Андрія..."

— Ех, тільки останній вечір дома, на селі сниться кумедний, заквітчаний сон...

— Останній раз із ним в саду гуляла...

А тепер:

— Дід молиться прадідівською молитвою в саду, до зір, не повертає голови до попелища церкви, де співали кулемети, ні, перед ним — стара яблуня, одноліток діда, зогнулася, розп’яла на землі гілля, і кожна гілляка хитає ніжно в унісон дідової молитви; ах, як це нехороше — довго-довго після дідової молитви гонить на призьбі рябий пес блохи, а на клені шелестить гусінь... Фе, гидота!..

— Олеся Андріяш дома? — Це крізь сон.

— Дома...— І щаслива сміялася спросоння: — Ич який... за яблуню ховається...

— Поднимайтесь, милая... Какой яблунька?..

. . . . . .

...І поплила сорок п’ята ніч у тюрмі: спалені очі Оленки цілували грати, а сум її налився як пашня, заполовів.

І коли синьоока красуня візьме в обійми вечір травня, і на стіні якраз над "парашою" розділить горіхом грати, і погойдне цей страшний, сірий сум піснею,— спалені очі орошують брудну лутку сльозами...

Сорок п’ята ніч кинула дротом телефону "маленьку неприємність" життя тюрми:

— Ви слухаєте? В камері номер вісім повісилась Олеся Андріяш... Чуєте, Андріяш?

— Хм... Червона мачина... Жаль, жаль, але...

— Сорочку перервала і — на гратах... Слухаю. Неприємність, чорт!..

Оленка...

Степом короговки замість корів замайоріли, чорні коні на зеленому житі копита сталили, борозни орали і поорали мій

заквітчаний сон... і залізні слова Любові у Байкал-озеро, мов сльози, покапали...

Обсипався яблуневий цвіт: і стежки засипав, і доріжки.

І сумом великим сотається над Зеленьками весільна пісня матері Оленки:

Ой будеш ти, моя мати, тихо спати...

1923